

– Kan jeg klare å finne noe nytt, kan andre også

Tøffe år med gårdsdrift og som alenemor til fem barn gjorde sitt: Lise ble psykiatrisk pasient. I dag hjelper hun andre – med muntlig historiefortelling.

TEKST: TORILL FUNDERUD • FOTO: BIRGITTE AASEN OG PRIVAT



Lise fant sin livsvei etter sammenbruddet

GLAD OG FRI: – Ingenting kommer av seg selv, men det er mye å tjene på å kjempe, sier Lise, som lever et nytt og herlig liv etter å ha gått på en skikkelig smell.



JOBDET SOM BONDE: – Jeg trivdes som bonde, men med åra ble det vanskeligere vilkår med nye regler. Her har jeg matet grisene – ekte frilandsgris, forteller Lise om bildet fra 1996.



HELE VERDEN: – I mange år hadde jeg hele verden på gårdstunet. Dette bildet er fra 1987, og jeg sitter sammen egne barn, praktikanter fra Tyskland og deres barn.

RIKT DYRELIV: – Jeg hadde mange dyr i alle åra jeg drev gården, blant annet høner, gjess, griser, hester og kyr, forteller Lise. Bildet er tatt et par år før hun ble syk. Her er hun sammen med datteren Rebekka.

«Jeg var helt nede for telling og hadde ingenting å gi.» Lise om tiden som psykiatrisk pasient

FARGERIKE GEVANTER møter oss der vi ankommer Lise Sæthers (58) gård i Sorum. Hun hilser med solid håndtrykk og gjør inntrykk med det grånende håret, som har en dæsj med oransje, og smykkene som rasler.

– Jeg drev som bonde i 30 år. Men ikke nå lenger, man kan si det så enkelt som at jeg har gått fra jord til ord, sier Lise.

Og det har hun. 58-åringen har valgt seg et originalt yrke, som muntlig forteller. Men veien til det nye yrket har vært kronglete og lang. Og ikke minst vond. Etter tøffe år opplevde Lise et skikkelig havari, hun gikk på en smell med stor S.

– Kan jeg klare å finne noe nytt, kan andre også. Ingenting kommer av seg selv, men det er mye å tjene på å kjempe. Alle har opp- og nedturer. Uansett om man

trenger behandling eller ikke, kan kriser eller forandringer være viktige i en prosess. Klarer man å tenke nytt, kan man få det bedre enn før, mener hun.

ET YRENDE LIV. Slik var det på gården til Lise i mange år.

– Jeg hadde masse dyr, og ungdommer kom fra mange land for å jobbe på gården for å lære om biodynamisk jordbruk. En spennende tid med hele verden på gårdstunet, minnes Lise, som overtok på odell bare 24 år gammel.

Årene gikk og tidene i landbruket forandret seg. Som mange andre bønder måtte hun se seg om etter nye måter å tjene penger på. Da valgte hun å jobbe med ungdommer med rusproblemer. Sammen med sosialarbeidere deltok de i gårdslivet, langt fra

miljøer som de trengte å komme vekk fra.

– Dette begynte jeg med da jeg hadde passert 50 år. Gården hadde jeg stort sett drevet alene i alle år. Jeg hadde hatt flere forhold, men er nok ikke lett å leve med. Dermed hadde jeg endt opp som alenemor til fem barn.

Så skjedde det. For seks år siden, etter mange års slit, knakk hun sammen.

– Beina forsvant rett og slett under meg, jeg orket ikke mer. Hun fikk et fysisk og psykisk sammenbrudd og ble innlagt på en psykiatrisk avdeling i seks måneder.

– For meg ble psykiatrien et fristed. Likevel var det en stor overgang å bli pasient. Alle la plutselig hodet på skakke når de så på meg. Jeg fikk en helt ny

rolle, jeg var helt nede for telling og hadde ingenting å gi.

Lise så ingen annen utvei enn å legge ned gårdsdriften. Dyra ble solgt i løpet av ei uke.

– Noe av jorda ble forpaktet bort, men det meste av jorder og beiter ligger fortsatt brakk, forteller Lise, som fremdeles bor på gården.

HELSEVESENET OG NAV ble en del av Lises liv. Det ble mange runder for å komme seg på beina igjen.

– Jeg var lenge en sterk kandidat til å bli 100 % uføretrygdet, og jeg tror de lurte på om denne halvgamle kjerringa hadde mer å bidra med, sier hun tørt.

Bla om: vil inspirere andre



FARGERIK: – Farger gir meg energi, sier Lise. Energien tar hun med seg opp på scenen der hun lokker publikum med seg inn i myter, eventyr og fortellinger.

EVENTYRVEIEN: – Det går fint an å finne nye, spennende veier også etter at man har fylt 50 år, mener Lise, som tar med seg et ferdaskrin fylt med små skatter når hun reiser til skoler i Akershus for å fortelle elever om oldemorens liv.



«Jeg er sikker på at historien min kan inspirere andre frustrerte fruer.»

– «Muntlig forteller? Nei, det går ikke. Jeg finner det ikke i databasen», sa saksbehandleren til meg. Da er det noe feil med databasen din, svarte jeg.

Lise ga seg ikke. Hun manglet vanlig studiekompetanse, men med realkompetanse kjempet hun seg inn på fortellerstudiet på høyskolen i Oslo.

– I dag jobber jeg frilans som muntlig forteller og kaller meg «Fru Sæther», som du kan si er kunstnernavnet mitt.

Fortellermiljøet i Norge er lite, og Lise er blant de eldste. Derfor falt det seg naturlig å presentere seg som «Fru Sæther».

– Endelig falt brikkene på plass!

DEN NYE LIVET TIL «Fru Sæther» bringer henne til å gå på kurs i inn- og utland, og hun holder også kurs selv. Hun deltar på fortellerfestivaler og reiser rundt med egen forestilling eller på invitasjon, enten alene eller i samarbeid med andre scenekunstnere. Hennes sosiale engasjement er stort, og hun jobber mye med flyktninger som har dramatiske historier å fortelle.

– Det kan hjelpe dem til å åpne seg og bearbeide opplevelsene, og kan være veldig nyttig.

Lise er også et fast tilbud i «Den kulturelle skolesekken i Akershus» og reiser rundt til skoler i hele fylket. Opp av et skrin fisker hun fram rariteter fra en svunnen tid for å fortelle skoleelever om livet til oldemoren sin.

– Alle liker å høre historier, og ungdommer har spesielt godt av en motvekt til pc-spill og dvd-

filmer. I dag blir vi bombardert av ferdigprodukter på film og tv, og vi bruker ikke den siden av oss. Kunsten å formidle en fengende historie havner langt ned på lista. En del lærere og bibliotekarer tar nå denne utdannelsen og bruker den i yrkene sine. Kanskje den gode, gamle fortellerkunsten er på vei inn igjen, håper hun.

HUN ER GODT SYNLIG – og ikke bare på scenen, Lise Sæther.

– Jeg har alltid fått høre at jeg er for stor og ruvende og at jeg snakker for høyt. Men nå er det plutselig positivt! Endelig får jeg være meg selv. Jeg får lov å fylle scenen med både kropp og stemme, stråler Lise, som måler 180 på sokkelesten.

Også i lokalmiljøet blir hun lagt merke til i sine utradisjonelle habitter. Men det hefter henne ikke.

– Det er så mye som er grått og kjedelig her i verden. Jeg synes farger er viktig, de gir meg nødvendig energi. Om folk snur seg, får de snu seg, da!

Når Lise ser tilbake, ser hun at sammenbruddet tross alt har påvirket livet hennes positivt.

– Nå har jeg laget en humoristisk forestilling som jeg har kalt «Fra jord til ord». Her går veien fra gårdslivet via psykiatrien til scenen. Det er befriende å få publikum med seg i alvor og latter. Jeg er sikker på at historien min kan inspirere andre frustrerte fruer, sier hun med et smil.

– Jeg vil fortelle historier resten av livet – jeg elsker det!

@redaksjonen@allers.no

Hun husker godt møtet hos saksbehandleren som knatret effektivt på tastaturet og skulle finne løsningen på Lises situasjon.

– Jeg var helt utenfor meg selv og følte at livet var uten mål og mening.

Lise fikk dra til Statens Rehabiliteringssenter i Rauland. Der fikk hun god hjelp, og et par år etter at hun ble syk, begynte hun å få energien tilbake. Ved siden av det offentlige helsevesenet, forsøkte hun også alternativ behandling. Hun meldte seg på selvutviklingskurs av ymse slag, hun var på søken etter noe, men visste ikke helt hva.

– Selv om jeg ikke fant løsningen på selvutviklingskursene, tror jeg de var nyttige. Egentlig er det innstillingen din som får deg videre. Av og til er det viktig at man bare gjør noe. Jeg møtte mange andre havarete kvinner på kursene, som fortsatt hadde mye å gi, men de trengte et løft, sier Lise.

Selv om hun stadig ble bedre, visste hun ikke hvilken vei hun skulle slå inn på. Mange hadde sagt at hun skulle følge drømmen sin, men hun hadde ingen drøm å følge. Ikke før hun var ute og spaserte i Oslo en forsommerkveld for fem år siden. Da hun gikk forbi Det åpne teatret, var det noe som fanget interessen.

FORTELLERFESTIVAL. Det sto det på plakaten utenfor.

– Jeg visste ikke engang hva det var for noe. Men jeg gikk heldigvis inn for å se. Jeg gikk dit ikke bare den dagen, men dagen etter og dagen etter der. Dette var fascinerende! Jeg så alt de viste den helgen. En etter en gikk folk opp på scenen og fortalte myter, eventyr, fortellinger og historier om egne opplevelser. Jeg tenkte at hvis de kan stå på scenen og fortelle, så kan jeg også, sier Lise.

Da bar det tilbake til saksbehandleren bak tastaturet.